

Výkladové poznámky k biblickým textom z úlohy č. 6 Od povýšenectva ku skaze

Základný verš¹

Nedeľa: Belšaccarova hostina

(Dan 5,1-4 SEkP) *¹Kráľ Belšaccar usporiadal veľkú hostinu pre svojich tisíc veľmožov a pil s nimi víno. ²Belšaccar pri ochutnávaní vína rozkázal priniesť nádoby zo zlata a striebra, ktoré jeho otec Nebukadnesar odniesol z jeruzalemského chrámu, aby z nich mohol piť kráľ, jeho veľmoži, jeho manželky, aj vedľajšie ženy. ³Priniesli teda nádoby zo zlata, ktoré odniesli z chrámu, Božieho domu, ktorý je v Jeruzaleme, a pil z nich kráľ, jeho veľmoži, jeho manželky aj vedľajšie ženy. ⁴Pili víno a vzdávali chválu bohom zo zlata, striebra, bronzu, železa, dreva a kameňa.*

Daniel štvrtá a piata kapitola sú jadrom aramejskej časti knihy Daniel (kapitoly 2-7). Obe kapitoly pojednávajú o Božom súde nad babylonským kráľom. Zatiaľ čo vo 4. kapitole kráľ Nebukadnesar je nakoniec schopný pohliadnuť k nebu a získať milosť, v piatej kapitole je kráľ Belšaccar odsúdený a vzápätí aj prichádza o život.

v. 1: Meno Belšaccar "pochádza z pôvodného akkadského mena Bél-šarra-usur, ktoré znamená 'Ó Bél, ochraňuj kráľa!' Grécke preklady uvádzajú znenie Danielovho babylonského mena (Belšaccar) úplne rovnako ako meno kráľa Belšaccara."² Meno je teda vyznávačské a kráľ je vlastne menovcom s Danielom. Piata kapitola je v určitom kontraste s prvými štyrmi kapitolami, kde vidíme Božie trpezlivé jednanie s kráľom Nebukadnesarom, no s Belšaccarom Boh jedná akoby prísnejšie, bez milosti s okamžitým odsúdením. Musíme si však uvedomiť, že s Belšaccarom sa viaže niekoľko prít'azujúcich okolností. Prvou z nich je jeho meno, ktoré je totožné s Danielovým babylonským menom. Neustále mu to pripomínalo tohto proroka a jeho Boha, v ktorého napokon uveril aj jeho slávnejší predchodca Nebukadnesar. Po druhé Belšaccar nebol žiaden mladík, ktorý by jednal unáhlene z mladíckej nerozvážnosti, v čase "dobytia Babylonu mal takmer päťdesiat rokov"³. Po tretie, napriek tomu, že nebol priamym následníkom po Nebukadnesarovi, dokonca jeho príbuznosť s ním bola pravdepodobne len zo strany matky (jeho otec Nabonidus kráľovstvo nezdedil, ale získal ho politickým pučom)⁴, mohol zažiť kráľa Nebukadnesara a určite bol svedkom toho ako tento kráľ uctieval Hospodína - izraelského Boha. Nabukadnesar totiž "zomrel v r. 562 pr. Kr. v pokročilom veku 104 rokov. Podľa starodávnych babylonských kroník bol vtedy 26-ročný

¹ Tomuto veršu sme sa venovali v poznámkach k úlohe č. 3, preto mu na tomto mieste už nebudeme venovať pozornosť.

² STEFANOVIČ, Zdravko. Daniel: *Moudrost moudrým*. Praha: Advent-Orion, 2019. 367 s. ISBN 978-80-7172-640-1. str. 137.

³ STEFANOVIČ, Zdravko. Daniel: *Moudrost moudrým*. str. 137.

⁴ GOLDINGAY, J. E. Word Biblical Commentary: *Daniel*. Vol. 30. Grand Rapids: Zondervan, 2017 (ePub edition). 648 s. ISBN 798-0-310-58635-7. str. 245-6.

Belšaccar už hlavným veliteľom babylonskej armády."⁵ To poukazuje na to, že musel veľmi dobre poznať príbeh Nebukadnesarovho obrátenia, o čom svedčí aj samotný Daniel vo verši 22.

"Tisíc veľmožov..." pravdepodobne sa nejedná o doslovný počet, má to vyjadriť skutočnosť, že hostina bola naozaj veľká a honosná. Pri rozmeroch miestnosti "52 krát 17 metrov"⁶ by to tam bolo naozaj preplnené, ak by išlo o doslovných tisíc hostí.

vv. 2-3: Sú mnohé dohady o akú hostinu išlo, nie je však pravdepodobné, že šlo o náboženský sviatok, alebo o korunováciu Belšaccara. Z textu skôr vyplýva že táto hostina je prejavom Belšaccarovej arogancie. Za múrmi Babylona sa cíti bezpečne napriek perzskej armáde, ktorá mesto oblieha.

"...pri ochutnávaní vína rozkázal..." "Aj keď slovo *tem* môže znamenať rozkaz, pôvodný aramejský text hovorí, že Belšaccar 'prehovoril na príkaz vína' (*amar bitem chamra*) - čo môže znamenať, že bol opitý, keď prikázal, aby priniesol zlaté a strieborné nádoby."⁷ Týmto aktom chcel kráľ pripomenúť víťazstvo Babylona nad Jeruzalemom. Už pri štúdiu Dan 1 sme si poukázali, že bolo bežnou praxou, keď víťazní kráľ preniesol bohov porazeného kráľa do chrámu svojho boha, ako znak toho, že jeho boh zvíťazil a bohovia dobytého kráľovstva sú mu podriadení. Keďže v jeruzalemskom chráme Boh nijakým spôsobom nebol spodobnený, nádoby z chrámu symbolizujú tento akt nadvlády. Teda skutočnosť, že kráľ poručil priniesť tieto nádoby, aby sa z nich mohli on aj jeho hostia opíjať, je prejavom vedomého a zámerného poníženia Izraelského Boha, toho Boha, ktorého jeho predchodca Nebukadnesar ctí.

To, že sa tejto hostiny zúčastňujú aj jeho ženy a konkubíny poukazujú na dekadentnosť tejto hostiny. "V tej dobe a prostredí nebolo zvykom, aby sa takých hostín zúčastnili aj ženy. Je možné konštatovať, že určitá zhýralosť prelomila hranice morálky. V tradičnej orientálnej kultúre si ženy mohli usporiadať oddelenú ženskú oslavu, a tak sa vyhnúť prítomnosti mužov (Est 1,9-12)."⁸

v. 4: Belšaccarov výsmech Hospodinovy graduje tým, že chváli iných bohov. Sú tu spomenuté materiály, ktoré výrazne pripomínajú sochu z druhej kapitoly (avšak namiesto hlíny je tam drevo). "Akoby hostina, ktorú Belšaccar usporiadal, mala nepriamo protirečiť snu. Zatiaľ čo kovy, z ktorých pozostávala socha, predstavujú pozemské kráľovstvá v ich úpadku a smerujú k zániku, Belšaccar ich týmto gestom naopak zbožňuje a uctieva."⁹

Pondelok: Nepozvaný hosť

(Dan 5,5-8 SEkP) ⁵*V tej chvíli vystúpili do popredia prsty ľudskej ruky a oproti svietniku písali na omietku steny kráľovského paláca. Kráľ sa pozeral na ruku, ktorá písala.* ⁶*Vtedy*

⁵ DOUKHAN, Jacques. Túžba zeme: *Štúdium prorockej knihy Daniel*. Martin: Advent Orion, 1996. 250 s. ISBN 80-88719-89-3. str. 82.

⁶ GOLDINGAY, J. E. Word Biblical Commentary: *Daniel*. str. 246.

⁷ STEFANOVIČ, Zdravko. Daniel: *Moudrost moudrým*. str. 138.

⁸ tamtiež, str. 141.

⁹ DOUKHAN, Jacques. Túžba zeme: *Štúdium prorockej knihy Daniel*. str. 83.

kráľ zbledol od strachu, jeho myšlienky ho vyľakali, podlomili sa mu nohy a roztriasli kolená. ⁷Kráľ hlasno zvolal, aby priviedli zaklínačov, Chaldejcov a veštcov. Kráľ povedal babylonským mudrcom: Ktokoľvek prečíta tento nápis a podá mi jeho výklad, oblečú ho do purpuru, na krku bude nosiť zlatú reťaz a bude vládnuť ako tretí v kráľovstve. ⁸Nato prišli všetci kráľovi mudrci, no nevedeli prečítať nápis a vysvetliť kráľovi jeho význam.

v. 5: To, že je spomenutý vyslovene kráľ, ktorý túto píšucu ruku vidí, neznamená, že ostatní to nevidia, alebo, že by bol tento úkaz len výplodom kráľovej opitej mysle. "Božie prsty predstavujú v Biblii nadprirodzenú moc - nech už išlo o dielo stvorenia neba (Ž 8,3) alebo zoslanie rán na Egypt (Ex 8,19). Sú zmienené aj u písaní prikázaní na kamenné dosky (Ex 31,18; Dt 9,10), ale aj v Novom zákone v súvislosti s vyhánaním démonov (Lk 11,20)."¹⁰

Text bol napísaný na omietku, teda nie na stenu, ktorá bola pokrytá glazovanými tehľami, a pred svietnikom, to všetko ukazuje na miesto, ktoré je dobre viditeľné, aby mohol byť text dobre čitateľný. "Ruka" je "antropomorfizmus, ktorým Daniel vypovedá o Bohu, ktorý je schovaný za človeka, maskovaný do podoby človeka."¹¹

v. 6: Tento verš popisuje hrôzu, ktorá kráľa postihla, strach, ktorý bol na ňom viditeľný. V texte je cítiť irónia, keď kráľ chvíľu predtým triumfálne nechal priniesť nádoby z jeruzalemského chrámu, aby z nich mohol piť a vzápätí pred svojimi hosťami stratí kontrolu nad svojím telom. "Podlomili sa mu nohy" doslova preložené "kĺby jeho bedier sa uvoľnili"¹². Kráľ si je vedomý, že za týmto nápisom na stene je Boh, proti ktorému sa vzpriečil a ktorého pozná na základe skúsenosti Nebukadnesara.

vv. 7-8: Situácia je podobná ako bola v prípade Nebukadnesara v kapitolách 2 a 4. Volá všetkých veštcov a zaklínačov avšak okrem Daniela. Sľubuje im vysoké odmeny, podobné ako dostal Daniel od Nebukadnesara. Nikto však nedokáže tento text prečítať. Text je ťažké prečítať pravdepodobne z dôvodu že sa jedná o "spoluhláskový text bez značiek pre samohlásky"¹³ (hebrejčina aj aramejčina pozná len spoluhlásky), zároveň neexistujú medzery ani medzi slovami ani medzi vetami. Text môže prečítať len ten, kto pozná kontext. Babylonskí veštcovia ho však nepoznajú.

Utorok: Príchod kráľovnej

(Dan 5,9-12 SEkP) ⁹*Kráľ Belšaccar sa veľmi vyľakal, zbledol od strachu a jeho veľmoži zostali zmetení. ¹⁰Na slová kráľa a jeho veľmožov vstúpila do hodovnej miestnosti kráľovná a povedala: Kráľ, ži naveky! Nech ťa nevyľakajú tvoje myšlienky, nemusíš blednúť od strachu. ¹¹V tvojom kráľovstve je muž, v ktorom je duch svätých bohov a ktorý už za čias tvojho otca preukázal osvietenosť, chápacosť a múdrosť. Kráľ Nebukadnesar, tvoj otec, ho ustanovil za predstaveného mágov, zaklínačov, Chaldejcov a veštcov, ¹²lebo*

¹⁰ STEFANOVIČ, Zdravko. Daniel: *Moudrost moudrým*. str. 142.

¹¹ BENEŠ, Jiří. Kniha o Bohu soudci: *Teologie knihy Daniel*. Praha: Advent-Orion, 2015. 178 s. ISBN 978-80-7172-762-0. str. 64.

¹² STEFANOVIČ, Zdravko. Daniel: *Moudrost moudrým*. str. 142.

¹³ GOLDINGAY, J. E. Word Biblical Commentary: *Daniel*. str. 246.

výnimočný duch, poznanie, chápanosť, schopnosť vysvetľovať sny, rozlúštiť hádanky a riešiť problémy, prejavili sa v tomto Danielovi, ktorému kráľ dal meno Bělšaccar. Nech teraz zavolajú Daniela a nech podá výklad.

Jedná sa tu pravdepodobne o kráľovnú matku, ktorá v "SZ (porov. 1 Krľ 15,13; 2 Krľ 11,1-3; 24,12; Jer 13,18) ako vrchná poradkyňa kráľa a ľudu, mohla poskytnúť stabilizujúci, zmierňujúci vplyv v politickom systéme a mohla do určitej miery vymedziť kráľovskú moc a mohla zastupovať záujmy ľudi alebo dvora pred kráľom."¹⁴ S najväčšou pravdepodobnosťou sa jedná ešte o manželku samotného Nebukadnesara (tak ju identifikuje Herodotos), ale jej totožnosť je predsa len neistá. "Kráľovná ako prvá ženská postava v knihe Daniel je vykladačka, ktorá jednak Daniela charakterizuje..., jednak rozpozná, že s písucou rukou má niečo spoločného Danielov Boh, resp. jeho 'Duch' - vietor..."¹⁵ Kráľovná vie, že Daniel je v spojení s týmto Bohom. Dokonca tu dvakrát zaznieva aj hebrejské meno Daniel, ktoré odhaľuje Boha ako sudcu. "Je ohromujúce, nakoľko dôverovala Danielovi, keď prehlásila: privedte Daniela a on podá výklad. Kvôli tomuto jej presvedčeniu nemal Belšaccar inú voľbu než zavolať Daniela. Je dosť možné, že ho zámerne vynechal (porov. 1 Krľ 22,5-18), pretože tušil, aké by mu priniesol posolstvo."¹⁶

Streda: Zvážený a nevyhovujúci

(Dan 5,23-28 SEkP) ²³*Vyvyšoval si sa nad Pána nebies, doniesli pred teba nádoby jeho domu a ty, tvoji veľmoži, tvoje manželky aj vedľajšie ženy ste z nich pili víno. vzdával si vd'aky bohom zo striebra a zlata, bronzu, železa, dreva a kameňa, ktorí nevidia, nepočujú a nevnímajú, no Boha, v ktorého rukách je tvoj dych a všetky tvoje cesty, si neoslavoval.* ²⁴*Preto on poslal ruku, ktorá napísala tieto slová.* ²⁵*Nápis znie takto: Mené mené tekél ufarsín.* ²⁶*Toto je výklad týchto slov: mené - Boh spočítal tvoje kral'ovanie a ukončil ho;* ²⁷*tekél - bol si odvážený na váhach a ukázalo sa, že si nedostatočný;* ²⁸*perés - tvoje kral'ovstvo bolo rozdelené a odovzdané Médom a Peržanom.*

Keď sa objaví na scéne Daniel, môžeme vidieť kontrast medzi tým, ako sa v minulosti tento prorok správal k Nebukadnesarovi a ako sa teraz správa k Belšaccarovi. Hneď na začiatku odmieta kráľove dary (v. 17). Daniel sa tak "snaží obísť akýkoľvek tlak na úpravu posolstva poslucháčom, tlak, ktorý vyplýva z predpokladu, že finančné hľadisko určuje obsah správy vidiaceho."¹⁷ Daniel hovorí veľmi otvorene a neberie až tak ohľad na kráľovskú etiketu, ako to bolo pred tým. Môže to byť spôsobené jednak tým, že Daniel tak vyjadruje svoj dištanc od skorumpovaného Belšaccarovho režimu, ale môže to byť aj tým, že kráľ už v Danielových očiach nemá žiadnu budúcnosť.

vv. 23-24: Daniel najprv oznamuje kráľovi jeho previnenie voči Pánovi nebies. Jeho jednanie označuje ako vyvyšovanie sa. "Aroganciu, ktorá je zachytená v tomto vyjadrení, je

¹⁴ GOLDINGAY, J. E. Word Biblical Commentary: *Daniel*. str. 246.

¹⁵ BENEŠ, Jiří. Kniha o Bohu soudci: *Teologie knihy Daniel*. str. 63.

¹⁶ STEFANOVIČ, Zdravko. Daniel: *Moudrost moudrým*. str. 146.

¹⁷ GOLDINGAY, J. E. Word Biblical Commentary: *Daniel*. str. 248.

možné rozpoznať tiež v popise aktivít malého rohu v Dan 8,11.25 a u opovrhnutiahodného vládca v Dan 11,36."¹⁸ Daniel vo svojich slovách odsúdenia dáva do protikladu Boha nebies s bohmi "striebornými a zlatými, bronzovými a železnými, drevenými a kamennými". "Daniel na nefunkčnosť kráľových bohov ešte výslovne upozorňuje, aby sa kráľovi stalo zreteľnejším, že Boh, s ktorým ho konfrontovala píšuca ruka a s ktorým kráľ konfrontuje tiež Daniel, je celkom iný: vidí, počuje, vie."¹⁹ Boh nebies nie len, že vidí, počuje a vie, ale má kráľov život vo svojich rukách.

v. 25: Od verša 25 do verša 28 je zaznamenaný samotný Hospodinov súd na Babylonom. Už sme si spomenuli, že nápis bol zostavený iba zo spoluhlások, bez medzier. Zaujímavé sú otázky bádateľov, ktoré vyplývajú z tohto tajomného nápisu. "Boli [tieto slová] napísané horizontálne alebo vertikálne? Mali by sa vykladať ako slovesá, alebo ako podstatné mená? Daniel ich čítal ako substantíva, ale pracoval s nimi ako s pasívnymi participiami."²⁰ "*Mené mené tekel ufarsín*" je vlastne "výkrik obchodníka na tržnici"²¹. Kráľ je tu ponížený na tovar, ktorý stráca hodnotu.

vv. 26-28: "MENE (po grécky mána) je hrivna s hmotnosťou 600 g, TEKEL [doslova váha] je šekel s hmotnosťou 10 g a UFARSIN [dosl. rozdelenie] predstavuje polhrivnu, ktorá váži 300 g."²² U niektorých biblistov (FREEDMAN, GINSBERG, HOFFMAN, PRINCE, alebo HAILER)²³ sa môžeme stretnúť aj s alegorickým výkladom týchto slov, kedy k jednotlivým váham pripisujú buď panovníkov Babylonskej alebo Médo-perzskej ríše, alebo samotné ríše. Avšak tento text ničím nenaznačuje, že by sa jednalo o alegóriu, preto tieto výklady obídeme. Tento text je určený konkrétne kráľovi Belšaccarovi a je to oznámenie o jeho konci. "*Mene* hovorí o konci cez myšlienku dokončenia, *tekel* cez myšlienku nedostatočnosti a *ufarsín* cez myšlienku rozdelenia."²⁴ V Danielovom výklade sa nachádza ešte slovíčko *peres*, je to však len základný tvar (jednotné číslo) z ktorého je slovo *ufarsín* (množné číslo) odvodené.

Je zaujímavé, že numerická hodnota troch slov napísaných na stenu sú tri plné miery a časť miery. To zodpovedá hodnote materiálov sochy z 2. kapitoly. Socha bola zložená z troch jednotlivých materiálov, zatiaľ čo štvrtá časť bola zložená z dvoch materiálov. Rovnaký súčet mier nachádzame vo výraze "čas (jeden) a časov (dva časy) a polovica času" (Dan 7,25; 12,7). Tento popis Babylonskej ríše bol presvedčivým znamením jej konca. Z pohľadu neba sa sila a význam svetových mocností meria ich ochotou naplňať Božie zámery.²⁵

¹⁸ STEFANOVIČ, Zdravko. Daniel: *Moudrost moudrým*. str. 150.

¹⁹ BENEŠ, Jiří. Kniha o Bohu soudci: *Teologie knihy Daniel*. str. 68.

²⁰ STEFANOVIČ, Zdravko. Daniel: *Moudrost moudrým*. str. 151.

²¹ GOLDINGAY, J. E. Word Biblical Commentary: *Daniel*. str. 249.

²² DOUKHAN, Jacques. Túžba zeme: *Štúdium prorockej knihy Daniel*. str. 90.

²³ GOLDINGAY, J. E. Word Biblical Commentary: *Daniel*. str. 249.

²⁴ DOUKHAN, Jacques. Túžba zeme: *Štúdium prorockej knihy Daniel*. str. 91.

²⁵ STEFANOVIČ, Zdravko. Daniel: *Moudrost moudrým*. str. 154.

Štvrtok: Pád Babylona

(Dan 5,29.30; 6,1 SEKP) ²⁹*Nato Belšaccar rozkázal, aby Daniela zaodeli do purpuru, dali mu na krk zlatú reťaz a vyhlásili, že má dostať v kráľovstve tretiu najvyššiu hodnosť.* ³⁰*V tú noc chaldejského kráľa Belšaccara zabil. ¹Kráľovstvo dostal médsky Dárius, keď mal šesťdesiatdva rokov.*

Purpur bol veľmi vzácny, vzácnejší než zlato. Získaval sa z morských mäkkýšov, s touto vzácnou komoditou obchodoval Týrus a Sidon, dokonca ešte v časoch stredoveku boli niektoré krajiny, kde bol zákaz, aby purpurové farby nosil niekto iný než kráľ. Podobne aj zlatá reťaz je kráľovským symbolom. Táto pocta, však už nemá žiadnu hodnotu a Daniel to vie a preto sa ani nebráni. Ešte v tej noci Babylon padol a kráľa zabil. Smrť kráľa Belšaccara z historických mimobiblických prameňov zmieňuje len Xenofón.²⁶

Čo sa týka identity Dária Médskeho, zrejme sa jedná o miestodržiteľa, ktorý vládol v Babylone jeden rok namiesto kráľa Kýra. Dôkazy o tom sme rozobrali v "Úvode do knihy Daniel" v kapitole "2.2 Historické argumenty" dostupné na stránkach sobotnej školy.

Použité zdroje a literatúra

BENEŠ, Jiří. *Knihy o Bohu soudci: Teologie knihy Daniel*. Praha: Advent-Orion, 2015. 178 s. ISBN 978-80-7172-762-0.

Biblia Hebraica Stuttgartensia. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1997. ISBN 978-3-438-05222-3.

Biblia: Slovenský ekumenický preklad. 5. Vyd. (3. opravené vyd.) Banská Bystrica: Slovenská biblická spoločnosť, 2015. ISBN 978-80-85486-97-1.

DOUKHAN, Jacques. *Túžba zeme: Štúdium prorockej knihy Daniel*. Martin: Advent Orion, 1996. 250 s. ISBN 80-88719-89-3.

GOLDINGAY, J. E. *Word Biblical Commentary: Daniel*. Vol. 30. Grand Rapids: Zondervan, 2017 (ePub edition). 648 s. ISBN 798-0-310-58635-7.

STEFANOVIČ, Zdravko. *Daniel: Moudrost moudrým*. Praha: Advent-Orion, 2019. 367 s. ISBN 978-80-7172-640-1.

²⁶ Vid' úvod do 5. kapitoly knihy Daniel u: GOLDINGAY, J. E. *Word Biblical Commentary: Daniel*.